

Az iskolai végzettség hatása a felnőttek televíziós dokumentumfilmekből történő tanulási aktivitására

KENYERES ATTILA ZOLTÁN

Debreceni Egyetem Bölcsészettudományi Kar,
Nevelés- és Művelődéstudományi Intézet,
Művelődéstudományi- és Humán Tanulmányok Tanszék

Bevezetés

Szinte minden hazai és nemzetközi kutatás egyetért abban, hogy a modern társadalmak tagjai esetében a szabadidő-eltöltést a televízió uralja (lásd: *Robinson–Godbey* 1999; *Vitányi* 2006; *KSH* 2013; *Nagy* 2013; *Bureau of Labor Statistics* 2017; *NIELSEN* 2016a; *Székely–Szabó* 2017). Ugyanakkor egyre komplexebb a televíziózás és az internet konnekciója, hiszen a televíziós tartalmak sok esetben az interneten is megtalálhatók, így nehéz különválasztani az internetezéssel és a televíziózással töltött időt, összhangban a Szabó által említett médiakonvergenciával. Ennek lényege, hogy a televízió, a rádió és az újság/honlap egyre inkább egy platformon, internetes portálokon egyesül (*Szabó et al.* 2011). A Nielsen felmérése szerint internetes platformokon televíziót nézők leginkább a 18–29 évesek (31%), illetve a 30 éves korosztály tagjai (19%). Minimális a női túlsúly (52%-os arány), iskolai végzettséget tekintve pedig leginkább az érettségizettek (42%) és a felsőfokú végzettségűek (24%) alkotják az interneten tévét nézők csoportját (*NIELSEN* 2016b). Érdekes, hogy a 2016-os Ifjúságkutatás eredményei szerint a 2012-es adatokhoz képest 44 százalékról 74 százalékra nőtt a televízió-nézők aránya a 15–29 éves korosztályban, míg 66 százalékról 70 százalékra emelkedett az internetezőké (*Székely–Szabó* 2017).

A hazai lakosság 2016-ban naponta átlagosan 253 percet töltött a tévé előtt (*NIELSEN* 2016a). A televízió és általában a tömegkommunikációs eszközök emberi tudást befolyásoló és egyben oktató szerepét denotáló szakirodalom igen széles. *Leyens* és *Codol* szerint a körülöttünk lévő világból számtalan információ származik, ezeknek csak egy részéről szerzünk direkt módon, érzéki úton tudomást (*Leyens–Codol* 1998). Az indirekt, nem experimentális módon megszerzett tudás szignifikáns része pedig a médiából deriválható, legyen az televízió, internet, rádió, print sajtó vagy könyv. *Luhmann* rámutat, hogy amit a társadalmunkról és a világról ma tudunk, a tömegmédiából tudjuk (*Luhmann* 2008). A televízió kifejezetten ismeretterjesztő-oktató funkcióját taglaló szakirodalom is igen széles. *Giroux* említi az úgynevezett „közpedagógia”

(public pedagogy) eszméjét, amelynek esszenciája, hogy a média pedagógiai szerepet tölt be a publikum, tehát a „köz” számára. A kutató szerint a média influáló funkciója abban aposztrofálható, ahogyan organizálja, megvilágosítja, és transzmittálja az információkat, ideákat és értékeket (Giroux 1999). Postman szerint a tévé szignifikáns pedagógiai erővel bír, amely dominálja a figyelmet, az időt, valamint a fiatalok kognitív magatartását (Postman 1985). Szintén a média tanító funkcióját hangsúlyozza Share is, aki úgy véli, hogy a 21. században a print információk helyett az emberek egyre inkább multiplikált média formátumokból orientálódnak. Ezen technológiák hozzáférése egyre növekszik, a televízió kivül ma már a videó funkcióval rendelkező telefonok és az internet köti össze az embereket. A mindenütt jelen lévő média pedig „leckéket” tanít meg (Share 2009).

Fogalmi keretek

Az ismeretterjesztő/oktató célzatú filmekkel kapcsolatban a hazai szakirodalom többsége többféle definíciót alkalmaz, így megjelenik az oktatófilm, a dokumentumfilm és az ismeretterjesztő film terminusa, részben egymást átfedve. Csákvári és Malinák a következőképpen definiálták a dokumentumfilm fogalmát (1998: 214):

„A dokumentumfilm olyan információkat közvetít a tárgyalásáról, amelyek létezésére, igazságára a való életben bizonyítékok vannak.”

Az általunk feltárt nemzetközi szakirodalomban az ismeretterjesztő/oktató célzatú filmekre egyöntetűen a „documentary” (dokumentumfilm) kategóriát alkalmazzák (lásd: Crisell 2006; Pouliot–Cowen 2007; Hofer et al. 2014). A magyar nyelvben használt „ismeretterjesztő film” megnevezéssel egyetlen feltárt nemzetközi szakirodalmi tételben sem találkoztunk. Így az egyértelműség kedvéért mi is a „dokumentumfilm” definíciót fogjuk használni ezekre az ismeretterjesztő/oktató célzatú, de szórakoztató funkcióval is bíró filmekre, elkülönítve azokat az elsősorban fikción alapuló játékfilmekről, valamint a kifejezetten oktatási célokra készült és elsősorban a formális oktatás során alkalmazott oktatófilmekről.

A vizsgálati populáció bemutatása, hipotéziseink

Kutatásunkat a Kulturális Közfoglalkoztatási Program harmadik ütemének résztvevői körében végeztünk online lekérdezéssel 2016 nyarán. Online kérdőívünket a Kulturális Közfoglalkoztatási Program harmadik ütemébe involvált 5383 közfoglalkoztatott közül 3932-en töltötték ki. Ez 73 százalékos válaszadási arányt jelent. A kutatásunkban vizsgált populáció komprehenzív jellemzéséhez felmértük a megkérdezettek demográfiai jellemzőit, szocioökonómiai státuszát, vallásos attitűdjét, kulturális tökéjét, valamint a párkapcsolati státuszát is. A kutatásban részt vevők az összlakossághoz képest fiatalabbak (átlagéletkor 35,7 év), több a községben élő (51,7%) és a nő (80%). Iskolai végzettség tekintetében pedig több a magasabban iskolázott a válaszolók között (63%-uk érettségizett).¹

¹ A KSH országos adatai szerint az országos átlagéletkor 42,1 év, a községben élők 30,5 százaléka, a nők aránya 52,1 százaléka, és a lakosság 49 százaléka érettségizett (KSH 2013; KSH 2016).

Hipotéziseink

A televíziós ismeretterjesztő csatornákon futó dokumentumfilmeket inkább az alacsonyabb iskolai végzettségű felnőttek nézik (NIELSEN 2015).

A tudatos, előre kiválasztott dokumentumfilm-nézés és az abból történő tanulás inkább a magasabb iskolai végzettségűekre jellemző (Pusztai 2010; Györgyi 2002).

A csak szórakozási-kikapcsolódási célzatú, tanulási szándék nélküli dokumentumfilm-nézés inkább az alacsonyabb iskolai végzettségűekre jellemző (Györgyi 2002).

Eredmények

Az alábbiakban a kulturális közfoglalkoztatottak körében végzett országos kutatásunk eredményeit ismertetjük. Arra a kérdésre, hogy „Szokott-e ismeretterjesztő csatornákon (pl. National Geographic, Discovery Channel, Spektrum TV) futó dokumentumfilmeket nézni?”, a válaszadók 76,7 százaléka válaszolt igennel, míg 23,3 százalékot tett ki azok aránya, akik nem néznek ilyen filmeket. A válaszokat a legmagasabb iskolai végzettség relációjában analizálva azt kaptuk, hogy a magasabb végzettség alacsonyabb nézettségi gyakorisággal párosult. Tehát az ismeretterjesztő csatornákon futó dokumentumfilmeket inkább az alacsonyabb iskolai végzettséggel rendelkezők nézik.

1. táblázat: A „Szokott-e ismeretterjesztő csatornákon (pl. National Geographic, Discovery Channel, Spektrum TV) futó dokumentumfilmeket nézni?” kérdésre „igen”-nel válaszolók aránya a legmagasabb iskolai végzettség szerinti megoszlásban (Forrás: saját készítés)

Iskolai végzettség	Igen válaszok aránya (%)	Arányuk az „igen”-nel válaszolók között (N = 3015) (%)	Arányuk a teljes csoportban (N = 3932) (%)	Dizkrepancia (%)
Egyetem, főiskola	73,2	23	24,2	–1,2
OKJ, felsőfokú szakképzés/abszolutórium	76,7	44,4	44,4	0,0
Érettségi	79,7	32,3	31,0	+1,3

Az 1. táblázat adatai szerint a legalacsonyabb végzettségűek (a kulturális közfoglalkoztatottak esetében ez az érettségizetteket jelenti) körében volt a legmagasabb az igen-nel válaszolók aránya (79,7%), és a teljes vizsgálati populációhoz képest a nézők között az ő csoportjukban tért el a legnagyobb mértékben (+1,3%-kal) a dokumentumfilmeket nézők aránya. A leginkább alulreprezentált csoportot pedig az egyetemi vagy főiskolai diplomával rendelkezők alkották (–1,2%-os anomália). Összességében tehát azt mondhatjuk, hogy a televíziós ismeretterjesztő csatornákon vetített filmeket inkább az alacsonyabb iskolai végzettségűek nézik, összhangban a Nielsen adataival (NIELSEN 2015). Az iskolai végzettséghez kapcsolódóan a válaszadók nyelvvizsgájának szintjét is analizáltuk.

Az eredmények itt is összhangban voltak az iskolai végzettség esetén mért adatokkal: a nyelvvizsgával nem rendelkezők bizonyultak felülreprezentálnak a dokumentumfilmeket nézők között.

2. táblázat: A „Szokott-e ismeretterjesztő csatornákon (pl. National Geographic, Discovery Channel, Spektrum TV) futó dokumentumfilmeket nézni?” kérdésre „igen”-nel válaszolók aránya a nyelvvizsga szintje szerinti megoszlásban (Forrás: saját készítés)

Nyelvvizsga szintje	Igen válaszok aránya (%)	Arányuk az „igen”-nel válaszolók között (N = 3015) (%)	Arányuk a teljes csoportban (N = 3932) (%)	Diszkrepancia (%)
Nincs	79,0	63,0	61,1	+1,9
Alapfokú	76,5	14,1	14,2	-0,1
Középfokú	71,0	19,4	20,9	-1,5
Felsőfokú	71,3	3,5	3,8	-0,3

A 2. táblázat adatai szerint az alacsonyabb szintű nyelvtudással rendelkezők néznek nagyobb gyakorisággal dokumentumfilmeket. Leginkább a nyelvvizsgával nem rendelkezők, közülük 79 százalék válaszolt igennel. Körükben mértük a legnagyobb eltérést pozitív irányban a nézők körében a teljes csoporthoz képest (+1,9-os anomália). A leginkább alulreprezentált csoportnak pedig a középfokú nyelvvizsgával rendelkezők bizonyultak (-1,5%-os anomália). A nyelvvizsga szintje és a legmagasabb iskolai végzettség alapján kapott eredmények korrelációját részben az is magyarázza, hogy az egyetemi diplomához középfokú nyelvvizsga megléte szükséges. Az adatokat elemezve összességében azt mondhatjuk, hogy hipotézisünk beigazolódott, amely alapján az általunk vizsgált felnőttek körében valóban az alacsonyabb iskolai végzettséggel rendelkezők néztek nagyobb arányban ismeretterjesztő filmeket. Az adatok összhangban vannak a Nielsen méréseivel (NIELSEN 2015).

A kutatásunk során felmértük, mennyire jellemző a dokumentumfilmek tudatos megtekintése, azok tanulási instrumentumként való használata. Az eredményeink azt mutatták, hogy dokumentumfilmeket a felnőttek elsősorban szórakozási céllal néznek, a tudatos, előre tervezett tanulás kevésbé tipikus.

3. táblázat: Mennyire igazak a felsorolt állítások a válaszadókra az ismeretterjesztő csatornákon sugárzott dokumentumfilmek kapcsán (N = 3017) (Forrás: saját készítés)

Állítás	Semennyire (%)	Részben (%)	Nagymértékben (%)
Csak az általános műveltségem gyarapítására nézem	7,3	63,8	28,9
Szórakozásból, kikapcsolódásból nézek dokumentumfilmeket, semmi tanulási célom nincs ezzel	12,7	59,9	27,4
Véletlenszerűen nézek dokumentumfilmeket, amikor épp nem találok jobb műsort	19,7	60,7	19,6
Tudatosan, előre kiválasztva nézek ilyen filmeket	31,0	51,9	17,2
Egy konkrét téma ismereteinek megtanulására nézem ezeket a műsorokat	28,8	61,7	9,4

A legtöbb válaszadó csak az általános műveltségük gyarapítására néz ilyen filmeket, a megkérdezett felnőttek 28,9 százaléka a „nagymértékben” választ adta erre az állításra. Ugyancsak tipikus a szórakozásból, kikapcsolódási intencióval történő dokumen-

tumfilm-nézés, míg a tudatos, a műsorkínálatból előre szelektált megtekintés már csak a válaszadók 17,2 százalékára volt nagymértékben jellemző, a kifejezetten egy-egy konkrét téma iránti érdeklődésből történő dokumentumfilm-nézés pedig a megkérdezettek 9,4 százaléka körében fordul elő nagymértékben. Iskolai végzettség relációjában analízálva az adatokat, azt az eredményt kaptuk, hogy a tudatos megtekintés egyértelműen a magasabb végzettségűekre jellemző.

4. táblázat: A tudatosan és egy-egy konkrét téma megtanulása céljából dokumentumfilmeket nézők aránya az iskolai végzettség relációjában és eltérésük a teljes csoportban mért arányhoz képest ($N = 3017$) (Forrás: saját készítés)

<i>Tudatosan, előre kiválasztva nézek dokumentumfilmeket</i>	Nagymértékben (%)	Diszkrepancia a teljes csoportban mért arányhoz képest (%)
Egyetem, főiskola	17,6	+0,4
OKJ, felsőfokú szakképzés/abszolutórium	17,3	+0,1
Érettségi	16,8	-0,4
<i>Egy konkrét téma ismereteinek megtanulására nézem ezeket a műsorokat</i>	Nagymértékben (%)	Diszkrepancia a teljes csoportban mért arányhoz képest (%)
Egyetem, főiskola	12,7	+3,3
OKJ, felsőfokú szakképzés/abszolutórium	9,3	-0,1
Érettségi	7,2	-2,2

Amint a 4. táblázat adataiból kitűnik, a felsőfokú végzettségűek bizonyultak leginkább felülreprezentáltak mind az intencionálisan, előre kiválasztva dokumentumfilmeket nézők (+0,4%), mind az egy-egy konkrét téma megtanulása céljából ilyen műsorokat megtekintők között (+3,3%). A felsőfokú és középfokú szint közötti végzettségűek az átlagoshoz közeli értékeket mutattak mindkét állítás viszonylatában. Ugyanakkor az érettségizettek (esetünkben a legalacsonyabb végzettséggel rendelke-

5. táblázat: A tudatosan és egy-egy konkrét téma megtanulása céljából dokumentumfilmeket nézők aránya a nyelvvizsga szintjének relációjában és eltérésük a teljes csoportban mért arányhoz képest ($N = 3017$) (Forrás: saját készítés)

<i>Tudatosan, előre kiválasztva nézek dokumentumfilmeket</i>	Nagymértékben (%)	Diszkrepancia a teljes csoportban mért arányhoz képest (%)
Nincs nyelvvizsga	17,0	-0,2
Alapfokú	17,8	+0,6
Középfokú	17,3	+0,1
Felsőfokú	17,8	+0,6
<i>Egy konkrét téma ismereteinek megtanulására nézem ezeket a műsorokat</i>	Nagymértékben (%)	Diszkrepancia a teljes csoportban mért arányhoz képest (%)
Nincs nyelvvizsga	8,4	-1,0
Alapfokú	8,9	-0,5
Középfokú	13,2	+2,8
Felsőfokú	9,3	-0,1

zők) alulreprezentáltságot mutattak mind a két vizsgált állítás relációjában, leginkább az egy-egy konkrét téma miatti ismeretterjesztőfilm-nézés esetén ($-2,2\%$ -os anomália). Összességében tehát azt mondhatjuk, hogy a magasabb iskolai végzettség nagyobb tudatossággal párosult a dokumentumfilmek megtekintése kapcsán. A nyelvvizsga szintjének relációjában analizálva az adatokat, hasonló összefüggéseket kaptunk, mint az iskolai végzettség esetében, azonban a különbségek itt nem rajzolódtak ki annyira egyértelműen.

Mindkét állítás esetében a nyelvvizsgálóval nem rendelkezők bizonyultak alulreprezentáltnak ($-0,2$ és -1% -kal). A tudatosan, előre kiválasztva történő dokumentumfilm-nézés leginkább az alapfokú és a felsőfokú nyelvvizsgálóval rendelkezőkre volt jellemző ($+0,6\%$ -os anomália mindkét esetben), ugyanakkor egy-egy konkrét téma megtanulása céljából leginkább a középfokú nyelvvizsgálóval bírók néztek ismeretterjesztő filmeket. Összességében tehát elmondható, hogy a magasabb szintű nyelvvizsga magasabb tudatossággal járt, de nem bizonyult annyira meghatározó tényezőnek, mint az iskolai végzettség. A kapott adataink igazolják azon szakirodalmi megállapításokat, amelyek szerint a magasabb iskolai végzettség magasabb tanulási aktivitással jár együtt (Pusztai 2010; Györgyi 2002).

A dokumentumfilmeket szórakozási céllal, véletlenszerűen és csak az általános műveltség gyarapítására nézők körét az iskolai végzettség relációjában analizálva azt láthatjuk, hogy a szórakozási célzat és a véletlenszerű megtekintés inkább a magasabb végzettségűekre volt jellemző.

Az egyetemi, főiskolai diplomával rendelkezők minden esetben felülreprezentáltak bizonyultak. Ahogyan a 6. táblázatból kiolvasható, a szórakozási, kikapcsolódási szándékkal, tanulási cél nélkül és véletlenül történő ismeretterjesztőfilm-nézés esetében

6. táblázat: A dokumentumfilmeket csak szórakozási céllal, az általános műveltség gyarapítására, véletlenszerűen nézők aránya a legmagasabb iskolai végzettség relációjában és eltérésük a teljes csoportban mért arányhoz képest ($N = 3017$) (Forrás: saját készítés)

<i>Szórakozásból, kikapcsolódásból nézek dokumentumfilmeket, semmi tanulási célom nincs</i>	Nagymértékben (%)	Diszkrepancia a teljes csoportban mért arányhoz képest (%)
Egyetem, főiskola	29,2	+1,8
OKJ, felsőfokú szakképzés/abszolutórium	27,4	0,0
Érettségi	25,9	-1,5
<i>Csak az általános műveltségem gyarapítására nézem</i>	Nagymértékben (%)	Diszkrepancia a teljes csoportban mért arányhoz képest (%)
Egyetem, főiskola	30,2	+1,3
OKJ, felsőfokú szakképzés/abszolutórium	27,3	-1,6
Érettségi	30,0	+1,1
<i>Véletlenszerűen nézek dokumentumfilmeket, amikor épp nem találok jobb műsort</i>	Nagymértékben (%)	Diszkrepancia a teljes csoportban mért arányhoz képest (%)
Egyetem, főiskola	22,9	+3,3
OKJ, felsőfokú szakképzés/abszolutórium	19,6	0,0
Érettségi	17,6	-2,0

egyértelmű a tendencia a magasabb iskolai végzettségűek javára, akik körében felül-, míg az érettségizettek körében alulreprezentáltságot detektáltunk. Ugyanakkor a csak az általános műveltség gyarapítására történő ismeretterjesztőfilm-nézés esetén nem volt arányosság, itt ugyanis az érettségizettek körében is felülreprezentáltságot detektáltunk (+1,1%). Összességében tehát azt mondhatjuk, hogy minél magasabb az egyén iskolai végzettsége, annál inkább tipikus, hogy csak véletlenszerűen, szórakozásból és kikapcsolódásból, az általános műveltségének akvizíciójára nézi a dokumentumfilmeket.

A dokumentumfilmeket szórakozási céllal, véletlenszerűen és csak az általános műveltség gyarapítására nézők körét a nyelvvizsga szintjének relációjában analizálva azt mondhatjuk, hogy minden esetben a felsőfokú nyelvvizsgálával rendelkezők bizonyultak a leginkább felülreprezentáltak, illetve a legtöbb esetben a középfokú nyelvvizsgálával bírók körében is pozitív anomáliát tudtunk detektálni.

Amint a 7. táblázatból kitűnik, a szórakozási, kikapcsolódási szándékkal, tanulási cél nélkül történő ismeretterjesztőfilm-nézés esetében érdekesség, hogy a középfokú nyelvvizsgálával rendelkezők esetében minimális mértékű negatív (–1%), míg az alapfokú nyelvvizsgálával bírók körében pozitív (+0,3%) anomáliát detektáltunk. Ez az egyetlen állítás volt, amelyben az eredmények nem illeszkedtek teljes mértékben a másik kettő esetében kimutatott tendenciákba. Összességében azt mondhatjuk, hogy a magasabb szintű nyelvvizsgálával rendelkezőkre inkább jellemző volt, hogy véletlenszerűen, szórakozási-kikapcsolódási céllal nézték az ismeretterjesztő filmeket, és legfeljebb csak az általános műveltségük gyarapítása érdekében.

7. táblázat: A dokumentumfilmeket csak szórakozási céllal, az általános műveltség gyarapítására, véletlenszerűen nézők aránya a legmagasabb iskolai végzettség relációjában és eltérésük a teljes csoportban mért arányhoz képest ($N = 3017$) (Forrás: saját készítés)

<i>Szórakozásból, kikapcsolódásból nézek dokumentumfilmeket, semmi tanulási célom nincs</i>	Nagymértékben (%)	Diszkrepancia a teljes csoportban mért arányhoz képest (%)
Nincs nyelvvizsga	27,0	–0,4
Alapfokú	27,7	+0,3
Középfokú	26,4	–1
Felsőfokú	38,3	+10,9
<i>Csak az általános műveltségem gyarapítására nézem</i>	Nagymértékben (%)	Diszkrepancia a teljes csoportban mért arányhoz képest (%)
Nincs nyelvvizsga	27,6	–1,3
Alapfokú	27,7	–1,2
Középfokú	31,8	+2,9
Felsőfokú	39,3	+10,4
<i>Véletlenszerűen nézek dokumentumfilmeket, amikor épp nem találok jobb másort</i>	Nagymértékben (%)	Diszkrepancia a teljes csoportban mért arányhoz képest (%)
Nincs nyelvvizsga	18,8	+3,3
Alapfokú	18,3	0,0
Középfokú	21,9	
Felsőfokú	27,1	–2,0

„A kapott adataink a dokumentumfilmek esetén nem igazolták azt a várakozásunkat, amelyet azon szakirodalmi megállapításokból vontunk le, melyek szerint a magasabb iskolai végzettség magasabb tanulási aktivitással jár együtt (Pusztai 2010; Györgyi 2002).”

Összefoglalás

Amint az adatainkból kitűnik, a televíziós dokumentumfilmek szignifikáns szerepet játszanak az általunk vizsgált felnőttek médiafogyasztásában. Az is elmondható, hogy az általunk vizsgált felnőttek dokumentumfilmeket elsősorban szórakozási céllal néznek, véletlenszerűen kapcsolnak oda, inkább csak az általános műveltség gyarapítása a cél, a tudatos, előre tervezett tanulás kevésbé jellemző. A kutatásunk eredményei azt mutatják, hogy minél magasabb volt az egyén iskolai végzettsége, annál inkább jellemző volt, hogy csak véletlenszerűen, szórakozásból és kikapcsolódásból, az általános műveltségének gyarapítására néz ilyen filmeket. Az alacsonyabb végzettségűekre ezzel szemben kevésbé volt jellemző a véletlenszerű és csak a kikapcsolódási-szórakozási célzatú megtekintés. Hasonló eredményeket kaptunk a nyelvvizsga relációjában is, amennyiben a magasabb szintű nyelvvizsgálóval rendelkezőkre inkább jellemző volt, hogy véletlenszerűen, szórakozási-kikapcsolódási céllal nézték a dokumentumfilmeket, és legfeljebb csak az általános műveltségük gyarapítása volt az elsődleges szempontjuk a megtekintéskor.

IRODALOM

- Bureau of Labor Statistics (2017) *American Time Use Survey – Leisure and sports activities*. <https://www.bls.gov/tus/charts/leisure.htm> [Letöltve: 2017. 01. 15.]
- CRISELL, A. (2006) *A Study of Modern Television – Thinking Inside the Box*. New York, Palgrave Macmillan.
- CSÁKVÁRI J. (IFJ.) & MALINÁK J. (1998) *Média-galaxis. A tömegkommunikáció nyelve és társadalmi kérdései*. Budapest, Szimbiózis Kulturális Antropológia Alapítvány.
- GIROUX, H. A. (1999) *The Mouse that Roared: Disney and the End of Innocence*. Boulder, CO. Rowman & Littlefield.
- GYÖRGYI Z. (2002) *Tanulás felnőttkorban*. (Kutatás közben sorozat, 241. szám.) Budapest, Oktatókutatási Intézet. http://www.hier.iif.hu/hu/letoltes.php?fid=kutatas_kozben/187 [Letöltve: 2017. 11. 25.]
- HOFER, M., SWAN, K. & ZUBER, S. (2014) Teaching Social Studies Students to “Write with Light” Using the Documentary Filmmaking Process. *Social Education*, Vol. 78. No. 3. pp. 131–137.
- KSH (2013) Központi Statisztikai Hivatal: *Kulturálódási szokásaink – A lakosság televíziós, olvasási jellemzőinek vizsgálata az időmérleg-felvételek segítségével*. https://www.ksh.hu/docs/hun/xftp/idoszaki/pdf/kult_szokasok.pdf [Letöltve: 2017. 01. 15.]
- KSH (2016) Központi Statisztikai Hivatal: *Születéskor várható átlagos élettartam, átlagéletkor (2001–)*. http://www.ksh.hu/docs/hun/xstadat/xstadat_eves/i_wdsd008.html [Letöltve: 2017. 01. 07.]
- LEYENS, J. P. & CODOL, J. P. (1998) A társas megismerés. In: HEWSTONE, M., STROEBE, W., CODOL, J. P. & STEPHENSON, G. M. (eds) (2003) *Szociálpszichológia*. (Ford. Bodor P., Siklái I. & Ülkei Zs.) Budapest, KJK-KERSZÖV Jogi és Üzleti Kiadó Kft. (Eredeti: Introduction to Social Psychology. Blackwell Publishing Ltd.) pp. 107–129.

- LUHMANN, N. (2008) *A tömegmédia valósága*. (Ford. Berényi G.) Budapest, Alkalmazott Kommunikációtudományi Intézet, Gondolat Kiadó.
- NAGY Á. (2013) Szabadidős tervek és tevékenységek. In: SZÉKELY L. (ed.) *Magyar Ifjúság 2012 tanulmánykötet*. Budapest, Kutatópont. pp. 211–228. http://kutatopont.hu/files/2013/09/Magyar_Ifusag_2012_ranulmanykotet.pdf [Letöltve: 2018. 01. 06.]
- NIELSEN Közönségmérés Kft. (2015) *Ismeretterjesztő csatornák összesített átlagos nézettségi adatai*, 2014. (E-mailben megküldött, nem publikált adatok).
- NIELSEN Közönségmérés Kft. (2016a) *Havi statisztikák 2016. július*. NIELSEN Közönségmérés. http://www.nielsentam.tv/Uploads/Hungary/Honlap_havi_statist_201607.pdf [Letöltve: 2017. 01. 15.]
- NIELSEN Közönségmérés Kft. (2016b) *TV Plusz 2016*. NIELSEN Közönségmérés. http://www.nielsentam.tv/Uploads/Hungary/res_TVplusz_2016_snapshot_hun.pdf [Letöltve: 2017. 01. 15.]
- POSTMAN, N. (1985) *Amusing Ourselves to Death: Public Discourse in the Age of Show Business*. New York, Penguin Books.
- POULIOUT, L. & COWEN, P. S. (2007) Does Perceived Realism Really Matter in Media Effects? *Media Psychology*, Vol. 9. pp. 241–259.
- PUSZTAI G. (2010) *Kollegiális kezek a felsőoktatásban – Az értelmező közösség hatása a hallgatói pályafutásra*. Akadémiai doktori értekezés. <http://docplayer.hu/2264713-Kollegialis-kezek-a-felsooktatásban.html> [Letöltve: 2018. 01. 06.]
- ROBINSON, J. P. & GODBEY, G. (1999) *Time for Life: The Surprising Ways Americans Use Their Time*. 2nd ed. Pennsylvania, Pennsylvania State University Press, University Park.
- SHARE, J. (2009) *Media Literacy Is Elementary*. New York, Washington D.C./Baltimore, Bern, Frankfurt am Main, Berlin, Brussels, Vienna, Oxford, Peter Land Publishing.
- SZABÓ J., SZÉLES T., ROZGONYI L. & BALLAI É. (2011) *Digitális szép új világ*. Debrecen, Debreceni Mozgóképkultúra Alapítvány.
- SZÉKELY L. & SZABÓ A. (eds) (2017) *Magyar Ifjúságkutatás 2016 – Az ifjúságkutatás első eredményei, ezek a mai fiatalok!* Budapest, Magyar Ifjúság Kutatás, Társadalomkutató Kft. http://www.ujnemzedek.hu/sites/default/files/magyar_ifjusag_2016_a4_web.pdf [Letöltve: 2018. 01. 05.]
- VITÁNYI I. (2006) *A magyar kultúra esélyei. (Kultúra, életmód, társadalom.)* Budapest, MTA Társadalomkutató Központ.